

Architecten Hilversum 1895- 2000

NICO LEERKAMP

In 2000 zijn alle bouwvergunningen die in de periode 1895-2000 zijn afgegeven door de gemeente Hilversum geïnventariseerd en beschreven in een databank. Deze databank bevat ongeveer 40.000 vergunningen met gegevens over het adres, de datum, de aanvrager en het bouwplan. De gegevens van de architect zijn helaas niet opgenomen. Het Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV) en Museum Hilversum willen deze gegevens graag toevoegen om deze databank nog interessanter te maken voor (architectuur)historici, monumentenbeheerders en bewoners. Om de databank te kunnen aanvullen met informatie over de architect, moet onderzoek gedaan worden aan de hand van bouwtekeningen. Niet alle 40.000 vergunningen zijn van belang, het gaat alleen om nieuwe of herbouwde gebouwen. Bergplaatsen, dakkapellen, hekwerken, steigers enzovoort worden buiten beschouwing gelaten. De bouwtekeningen staan op microfiches en zijn met een leesapparaat te bekijken.

Vrijwilliger

In het voorjaar van 2006 deed de archivaris van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek een oproep voor een vrijwilliger om aanvullend onderzoek te doen naar genoemde bouwvergunningen. De schrijver van dit artikel heeft zich als enige vrijwilliger voor deze klus aangemeld en is in mei 2006 gestart met de werkzaamheden, die uitsluitend op vrijdag, als het Streekarchief is gesloten, kunnen worden uitgevoerd.

Padangstraat 20, Enschede
(22 oktober 1932).
(coll. auteur)

De reden voor mijn aanmelding is dat ik er de tijd voor heb en vooral de interesse. In mijn jeugd ben ik opgegroeid in Enschede, in een beetje merkwaardig type huis. Mijn grootvader had een stukje grond gekocht op de hoek van twee straten, waarvan de hoek circa 60 graden was. Daar heeft hij een dubbel woonhuis laten bouwen, met ingangen aan die beide straten.

Het pannendak van het huis liep aan de andere kant van deze foto van de nok door tot de dakgoten van de begane grond. Door dat lang doorlopende pannendak ging er op de eerste verdieping veel ruimte verloren omdat de wanden van de twee kleine slaapkamers vanzelfsprekend vertikaal waren, maar het schuin aflopende pannendak niet. In de oorlog bood dit een mooie gelegenheid om zich bij razzia's te verschuilen, maar na een bombardement in de omgeving telde mijn vader al gauw dat er weer driehonderd pannen van het dak waren geblazen. Toen ik leerling was van de HBS heb ik een bouwtekening van ons huis gemaakt, dus latent was enige interesse voor bouwtekeningen aanwezig. Daar komt nog bij dat Enschede na Hilversum één van de mooiste stadhuizen van Nederland heeft. De architect, ir. Friedhoff, heeft zich bij het ontwerp van dit stadhuis, dat in 1933 gereed kwam, laten leiden door het fraaie aan het water gelegen stadhuis van Stockholm.

Inwoner Hilversum

Ik woon nu achttien jaar in Hilversum. Na mijn vervroegde uittreding uit de automatisering ben ik vijf jaar fractieassistent geweest van een gemeentelijke politieke partij en bewoonde die tijd een kamer in het raadhuis van Hilversum. De schoonheid van de buitenkant van dit gebouw had ik als jongen van 16 jaar al ervaren, want tijdens een jeugdherbergvakantie (waaronder in de Karekiet Kortenhoeft) heb ik het raadhuis met mijn boxje al een keertje vastgelegd. De binnen-

Raadhuis, 12 augustus 1954.
(coll. auteur)

kant heb ik mogen bewonderen toen een oom van mij door burgemeester Boot in 1968 werd ingeschreven in het Gulden Boek der gemeente Hilversum.

In 1995 ben ik gestart met het vastleggen van alle beelden en beeldengroepen in Hilversum, inclusief het verzamelen informatie over de makers ervan. Dit met het doel, een boek uit te geven met foto's en achterliggende informatie van deze kunstwerken. Toen ik een eind op weg was en al een uitgever had gevonden, is het project afgeblazen omdat er toen per foto beeldrecht moest worden betaald, en dat liep al gauw in de vele duizenden guldens voor het boek. Alle door mij verzamelde informatie heb ik dit jaar aan het Streekarchief geschonken.

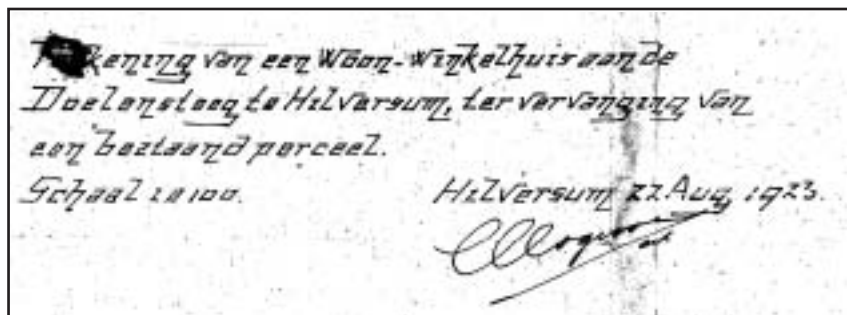
Werkwijze architecten

De gang van zaken is heel simpel. Aan de hand van een bouwaanvraag wordt de bouwtekening via het leesapparaat bekeken en wordt er gezocht naar de naam van de architect. Daar zijn natuurlijk heel bekende namen bij, maar ook onbekende – zeker als deze van buiten Hilversum zijn. Er wordt door mij gebruik gemaakt van een lijst waar nu al wel zo'n 600 namen op staan.

Daar komt bij dat met name in de beginperiode (1895-1930) er op de bouwtekeningen geen namen staan, of alleen maar handtekeningen. Er zijn gelukkig architecten die een leesbare handtekening kunnen zetten, maar vooral in het begin zijn er onbekende krabbels. In de loop van de tijd werd het arsenaal aan herkenbare handtekeningen vanzelfsprekend steeds groter. Als er op een tekening linksboven een klein krabbeltje staat, is het de ondertekening van E.G. Middag. Een vrijwel onleesbare handtekening van architect E.L. Logeman is – nadat je weet dat deze van hem is omdat op een tekening naast de handtekening toevallig ook zijn naam stond – juist weer gemakkelijk herkenbaar dankzij die unieke onleesbaarheid. Een architect die heel veel in Hilversum heeft ontworpen, C. Trappenburg, heeft een handtekening die ik al herken als alleen maar de C of de T leesbaar is.

Favorieten

Ik ben nu bijna een jaar bezig en over de helft. In die tijd zijn er duidelijk voor mij twee favoriete architecten. De ene is W. Reeders – en dat komt omdat dit de architect is van het huis waarin ik woon. Deze architect herken ik aan zijn lange zichtbaar doorlopende schoorstenen en aan de wijze van het weergeven van de

Handtekening E.L. Logeman. (coll. SAGV)

balklagen op zijn tekeningen. Hij was actief van 1925 tot 1939 en heeft veel blokken van 2, 3, 4, 6 tot 8 woningen getekend. In de schrijverswijk en omgeving staan meer dan 300 huizen van hem, en dat is ongeveer de helft van het tot nu toe bij mij bekende werk. Een ander aardig voorbeeld is de complete even-huisnummerkant van de Boreelstraat die van zijn hand is, een heel duidelijke voorloper van vier huizenblokken aan de Neuweg tussen de Jacob Catsstraat en de Johan de Wittstraat (nrs. 377 t/m 405). De blokken aan de overkant zijn van C. Trappenburg, en dat is ook het geval in de Boreelstraat waar de complete oneven kant van C. Trappenburg is.

De tweede favoriete architect waarvan ik soms slapeloze nachten had (is hij wel de architect, of is hij het niet?) is H.A. van Ree. Deze architect heeft in de korte periode van 1903 tot en met 1906/07 meer dan 400 huizen (tot nu toe mij bekend) in volkswijken ontworpen. In de Bloemenbuurt 140, aan de Geuzenweg liefst 110, en aan de Hilvertsweg 75 en de Gijsbrecht van Amstelstraat 65. Daarnaast is hij ook de architect geweest van een klein aantal (dubbele) villa's, bijvoorbeeld het pand Burgemeester van Hellenberg Hubarlaan 6-8.

Er is niet één tekening waar zijn naam als architect op staat, maar zijn tekeningen worden rechtsonder gesigneerd met een swastika-achtig symbooltje en zijn voorzien van gekalligrafeerde teksten. Als ik een tekening van hem zie, weet ik al dat het van een Van Ree is. Pas daarna kijk ik naar het symbooltje dat er in 90% van de gevallen ook op staat. De afspraak is, dat als het symbooltje ontbreekt ik de naam van de architect – in dit geval dus Ree, H. van – tussen vierkant haken zet. Een naam mag alleen in de databank worden opgenomen als de handtekening of de geschreven naam er daadwerkelijk op geschreven staat. Hoe zit dat nu met Van Ree, want zijn naam staat er als architect nooit op.

Burgemeester van Hellenberg Hubarlaan 6-8.
 Architect H.A. van Ree.
 (coll. SAGV)

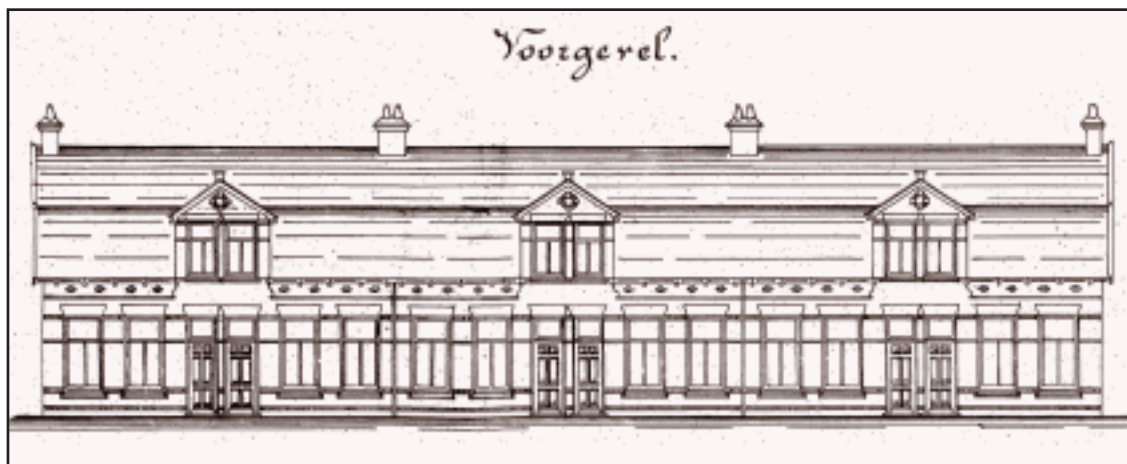

Verklaring.

De voorgevel zw. 12 1/2. Overige muren zw. 11 1/2. Kelder muren zw. 17 1/2. Alleen zw. 2 1/2 met aanlag br 55 1/2 met 3 versnijdingen waarvan 1 hoog 6 1/2 en 2 hoog 12 1/2 elk br. 5 1/2. De zij en achtergevel en scheiding muren zw. 11 1/2 met aanlag br 48 1/2 met 3 versnijdingen dito als boven. De overige binnen en buiten muren zw. 11 1/2 met aanlag br 55 1/2 met 3 versnijdingen elk hoog 12 1/2. Kelder muren zw. 17 1/2 met aanlag br 49 1/2 met 2 versnijdingen elk hoog 6 1/2. Keuken schroeven wordt in den kelder uitgeband. Privaat fontein leeren met 2 aansprij buiten de muren. Heleleering privaat Cong. Vergl. Aarde buizen rimp 15 1/2. Dool en stormwater afvoer opening van 1 kant laag en 1 kop laag met een steen op 2' n' plat er tusschen. vloeren 50 1/2 hd. Balklang zw. 6 1/2 1/2. Kop hout zw. 6 1/2. Gordings zw. 6 1/2 1/2. Anders ontwekkeld lang 6 1/2, met haak lang 20 1/2 of 20 1/2 lang 55 1/2. Stijpkandere tot op de 2' balk. Geen de ankers zw. 1 1/2 of 2 1/2.

Verklaring plus het symbooltje van H.A. van Ree.
 (coll. SAGV)

H.A. van Ree, Hilvertsweg
127-147. (coll. SAGV)

Er zijn gelukkig tekeningen waar de architect namens de aanvrager een handtekening zet. Omdat dit enkele keren het geval is, waar bij 'Namens de eigenaar' leesbaar een handtekening van H.A. van Ree staat, en hij volgens de informatie van de burgerlijke stand van beroep timmerman was, mag er met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vanuit worden gegaan dat het symbooltje van de H met een [door het verbindingsstreepje van deze H toebehoort aan Hendrik Adriaan van Ree, geboren te Amerongen op 9 april 1860, verhuisd naar de Eikbosserweg in Hilversum op 21 mei 1881 en gestorven op 3 januari 1934. Wel aardig om op te merken is dat ik kort geleden een vergunning-aanvraag uit 1906 inkeek van twee huizen van H.A. van Ree aan de Eikbosserweg. Uit de bijbehorende papieren kon worden geconcludeerd dat de toen nog jonge Logeman in dienst was van Van Ree.

Ambachtelijkheid

Heel opvallend is dat in de beginperiode men zin (en tijd) had om van een bouwtekening iets moois te maken. Je komt soms handgeschreven teksten tegen waarbij ik me afvraag hoe dit mogelijk is. Ook zijn er tekeningen met een zeer originele weergave van het ontworpen pand door allerlei aanzichten rondom de basistekening te projecteren.

Ik hoop met al het werk aan het einde van 2007 klaar te zijn. Dan kan het werk worden afgesloten door nog één keer alle onleesbare handtekeningen door te gaan lopen. Dat heb ik enige tijd geleden al een keer gedaan en scoorde toen zo'n 50% identificeerbaar.

Het slaat nergens op, maar het is natuurlijk wel toevallig dat beide voor mij favoriete architecten dezelfde drie beginletters van hun achternaam hebben: Ree. Daarom heb ik nog even gekeken of er werk van hun hand is in de Reestraat. Het antwoord is nee, maar... wel 21 huizen van E.L. Logeman. De cirkel lijkt weer rond.